

УДК 821.161.2.09»10/12»:001.89-057.40.Колесса
DOI:

ОЛЕКСАНДР КОЛЕССА ЯК ЛІТЕРАТУРОЗНАВЕЦЬ-МЕДІЄВІСТ (на сторінках «Записок НТШ»)

Назар ФЕДОРАК

У статті з'ясовані засадничі літературознавчо-медієвістичні погляди й ідеї О. Колесси, висловлені на сторінках його публікацій у «Записках НТШ». **Мета студії** – висвітлити особливості дослідницького голосу О. Колесси через аналіз медієвістичних літературознавчих праць, у яких науковець простежував поступовий процес посилення «індивідуальності» українського народу від Середньовіччя до раннього модерну (за сучасною термінологією); пропонував власну схему періодизації середньовічної української літератури; із допомогою літературознавчих аргументів боровся проти московського привласнення києворуського книжного спадку XI – XIII ст. У дослідженні використано засоби дескриптивного, культурно-історичного, культурологічного та зіставного **методів** аналізу. **Наукова новизна.** У праці «Погляд на сучасний стан історичних розслідувань українсько-руської літератури...», наголошує автор, О. Колесса протиставив «старій школі» вивчення «давньої української літератури» на чолі з О. Огоновським нову наукову методологію (І. Франко, М. Грушевський), здатну брати до уваги діахронічні еволюційні зміни в літературі, що стало запорукою подальшого розвитку української літературознавчої медієвістики. У **висновку** зазначено, що, на жаль, програмною статтею в ЗНТШ, яка була етапним явищем в українській літературознавчій медієвістиці на межі XIX і XX ст., здобутки О. Колесси як літературознавця-медієвіста, фактично, обмежилися; хоча йому належать і ще декілька публікацій, дотичних до медієвістичної проблематики, проте вони мали інші філологічні ухили – історико-лінгвістичні, текстологічні чи фольклористичні.

Ключові слова: «Записки НТШ», літературознавча медієвістика, періодизація, києворуська література, світоглядна еволюція, генологія.

Перший період видання «Записок НТШ» (далі – ЗНТШ) тривав упродовж 1894–1913 років, тобто, фактично, до початку I світової війни. Він залишається найбільш продуктивним в історії ЗНТШ, адже протягом тих років було видано 114 томів «Записок...», а ще три – підготовано чи принаймні сплановано до друку (CXVII–CXVIII том: «Іванови Франкови в сорокліте письменської діяльності» – з'явився 1914 року, а XCIX і C томи, які спільно становлять «Ювілейний збірник на пошану Акад[еміка] Кирила Студинського», початково заплановані на 1910 рік, побачили світ аж 1930 року, тому за фактом своєї появи належать уже до другого періоду розвитку ЗНТШ). Починаючи з VI тому, який вийшов друком 1895 року, незмінним редактором усіх томів ЗНТШ першого періоду розвитку видання був Михайло Грушевський.

Цей перший період розвитку ЗНТШ, який деякі історіографи називають «золотим» [13, с. 8], відіграв наприкінці XIX – на початку XX ст. важливу консолідаційну роль, згуртувавши найкращі українські наукові сили (насамперед у царині гуманітаристики)

та надавши їм якісний фаховий майданчик для публікацій найрізноманітнішого обсягу, жанру, мети і способу дослідницького вислову. Досить швидко сформувалося ядро найактивніших авторів ЗНТШ, і доволі значне місце в загальній проблематиці публікацій та серед магістральних стратегічних наукових студій посіла медієвістика. Корпус медієвістичних досліджень (насамперед літературознавчих) «золотого» періоду розвитку ЗНТШ міцно базувався на історично обґрунтованій самостійницькій антиімперській позиції самоідентифікації українців та ідентичності процесів і явищ української культури. Для Михайла Грушевського, Івана Франка, їхніх сучасників і послідовників концепція русько-української історичної та культурної тяглості була аксіоматичною і становила фундаментальну основу вільних наукових студій.

У цьому контексті на сторінках ЗНТШ, фактично, почали формуватись ідеї сучасної української літературознавчої медієвістики. Важливо, що ті сторінки стали майданчиком для наукових відкриттів, представлень і дискусій далеко не тільки галицьких чи – ширше – західноукраїнських дослідників. Спільними дослідницькими зусиллями вчених-галичан, наддніпрянців, закарпатців, буковинців, полісян, подолян, чорноморців, слобожанців було окреслено (а частково й зібрано) насамперед текстову базу творів середньовічної та ранньомодерної української літератури, і той сформований бібліографічний корпус до сьогодні становить основу русько-українського літературного канону.

Перші наукові студії над українською літературою Середніх віків (XI–XV ст.) на сторінках ЗНТШ почали з'являтися з 1895–1896 років – спершу переважно у формі рецензій [1; 5; 4; 11; 16; 12; 15 та ін.], а невдовзі й низки ґрунтовних досліджень окремих середньовічних творів нашого письменства [14; 3; 2; 17 та ін.]. Проте виразного програмного значення набула насамперед розлога оглядово-аналітична студія Олександра Колесси «Погляд на сучасний стан історичних розслідувань українсько-руської літератури. Найдавніший період. Кілька проблем і дезидератів», надрукована 1901 року в XXXIX томі ЗНТШ [9]. Цей текст О. Колесси дає сучасному медієвістові чудовий матеріал для розуміння літературознавчих тенденцій у відповідній науковій галузі станом на сам початок XX ст., а також узагальнює головні здобутки українських учених у цій царині (звісно, з неминучою часткою дослідницького суб'єктивізму автора). Наприклад, спроба періодизації так званої «давньої української літератури» та обґрунтування саме такої схеми в О. Колесси виглядає дещо слабо організованою, проте не позбавленою конкретики: «Найдавніший період староруського письменства, – читаємо у статті, – можна числити менше більше до 2-ї половини XVI-го ст. – себ то до ближшої стичности південної Руси з культурою західно-європейською – а безпосередно польською» [9, 4]. Тут, звичайно, можуть виникнути запитання щодо аж такої тісної приналежности польської культури «безпосередно» до західноєвропейської, але це не надто стосується нашого контексту. Водночас, окрім поняття «**період**», автор упровадив ще й термін «**фаза**» – очевидно, в сенсі підперіоду розвитку літератури, бо, за його словами, «перша фаза історії письменства обіймає часи домонгольські» [9, с. 4].

Цікаво, що О. Колесса був схильний прозирати в історії української літератури

поступовий процес посилення «індивідуальности українсько-руського народу» [9, с. 3], яке наростало на шляху від Середньовіччя до раннього модерну (за сучасною термінологією). Власне, йдеться про розуміння поступового формування нації в її модерному трактуванні – тієї нації, яка у будь-якому європейському середньовічному варіанті містила свої пізніші політичні й ідеологічні ознаки лишень у зародковій формі. Саме тому, за оригінальним поясненням О. Колесси, до української середньовічної літератури досить легко вдавалося прикладати кліше «загальноруської» представникам традиційної московської імперської науки.

«Найбільше ще наукових праць, – розкривав цей механізм, як він його розумів, автор статті, – присвячено в Росії найдавнішому періодови нашого письменства, який вважає ся там спільним культурним дорібком усіх руських племен» [9, с. 3].

Натомість «чим більше пропирала ся в руському письменстві індивідуальність українсько-руського народу (згадана вже вище. – *Н. Ф.*) – тим менше беруть на увагу відповідний період літератури російські учені у своїх загальних оглядах» [9, с. 3–4].

На жаль, за середньовічний – києворуський – літературний спадок доводилось (і доводиться й досі) ще серйозно боротись українським ученим. І, прагнучи вести боротьбу чесно, а не спекулятивно, як їхні ідейні супротивники, наші автори шукали науково обґрунтовану аргументацію своєї позиції – аргументацію, закладену насамперед у самих творах літератури XI–XIII ст., у їхній, сказати б, ментально-стильовій основі. І на цьому як на одній із головних проблем української літературознавчої медієвістики детально зупинився й О. Колесса. Дещо іншими словами він був змушений формулювати ті самі постулати, що їх не раз озвучували в різних публікаціях (зокрема і на сторінках ЗНТШ) М. Грушевський та І. Франко. «Коли ми письменство київського періоду, духовний витвір народу українсько-руського порівнюємо з письменством періоду московського, що було речником народу великоруського», – вкотре конструював ту саму опозицію О. Колесса, – то «покаже ся виразно велика різниця, яка тоді вже сформувалась між тими національними типами – і витиснула свої характеристичні прикмети на літературній творчості» [9, с. 37]. Важливо, що як до авторитетного «свідка» в цій справі автор статті звернувся до представника табору опонентів (щоправда, чи не найбільш об'єктивного серед тогочасних московських учених-медієвістів) – Александра Пипіна. У його «Історії русской литературы» О. Колесса знайшов промовистий пасаж про ментальне, духовне, культурне, а відтак і літературне розрізнення двох сусідніх народів іще в добу києворуської державности:

«Давний, домонгольський період, – цитував Пипінові слова у власному перекладі О. Колесса, – має характер свободної безпосередности, свіжого проявлення сил: в історичному життю народу – се була пора сьмілих подвигів, широкого розпросторення народної області, в справі просьвіти – пора живої вразливости, оригінальних завязків літератури і поетичної творчости. Одну з основних прикмет старинного періоду представляє свобода в народних відносінах. В ньому ми не бачимо упертої і боязкої замкнености, якою відзначувались московські часи, – тої виключности і нетерпимости до всего чужоземного, що робила Москву свого роду Китаєм – берегла

її від всяких корисний духової обміни. Старинна Русь київських часів не знала тої виключности – як не знала і одного з головних її жерел в московськiм періоді – виключности релігійної» [9, с. 37].

Звісно, якщо поставити логічне запитання про причини такої різкої ментальної переміни буцімто однієї культури при часовому та просторовому переході від т. зв. «київського» до т. зв. «московського» періоду, то найбільш очевидно відповіддю мало би бути спростування самої ідеї мітичної «однієї культури», яка насправді від початків була просто руською (протоукраїнською), а опісля її намагались (і намагаються) силоміць привласнити, «пришивши» спереду до культури цілком інакшої (сливе «китаїстичної», за А. Пипіним), часто з кардинально відмінними координатами духовности і свободи, а також виразно пізнішої за часом свого оприявнення – насамперед літературного. Власне, таку відповідь, до того ж із традиційною спробою об'єктивно обґрунтувати зникнення майже всіх оригіналів творів давньоруського походження, фактично, виклав у прикінцевих положеннях своєї студії О. Колесса.

За його концепцією, «спільність тої літератури на Руси – про яку так евфемістично говорять російські учені, – лежала в тім, що північна Русь, не маючи під той час власної літератури, твори письменства південно-руського переписувала, перероблювала – і в загалі користала з них на стільки, на скільки на се позволяв її стан просвіти і духові потреби поодиноких областей. Тій обставині ми й завдячуємо переховане многих південно-руських літературних памяток у північно-руських копіях – коли південно-руські оригінали попропадали в пожежах татарської руїни» [9, с. 39], тобто переважно у ХІІІ ст.

Проте важливо, що О. Колесса не обмежився участю в актуальній зовнішній науковій боротьбі за києворуський культурний спадок. Аналізуючи дослідницькі здобутки українських учених у царині вивчення рідної літератури середньовічного та ранньомодерного періодів, він простежив тут певний науковий поступ, фактично, протиставивши в межах ХІХ ст. вчених двох поколінь. Репрезентантом старшої верстви дослідників, котрі своє професійне завдання вбачали насамперед у зборі та періодизації давнього літературного матеріалу, в статті Олександра Колесси виставлено Омеляна Огоновського. Визнаючи заслуги (багато в чому заслуги першопрохідця) автора відомої «Исторії літературы руской» (1887–1894), О. Колесса водночас рішуче не погоджувався з його загальною оцінкою естетичної вартости й історичної важливости українського письменства до І. Котляревського та початків романтизму. «[...] Погляд Ом. Огоновського, – читаємо у статті в ЗНТШ, – на цілий старинний і середний період нашого письменства (тобто середньовічний і ранньомодерний, за сучасною термінологією. – Н. Ф.) хибний» [9, с. 6]. Зокрема, за оцінкою О. Колесси, «літературу руську від ХІ до ХVІІІ в. вважає він ненародною мертвеччиною, і з виїмкою кількох творів (Слово о полку Ігоря, літописі) дивить ся з легковаженєм» [9, с. 6]. Причину цього в «Исторії літературы руской» О. Огоновського (а також у працях деяких інших учених ХІХ ст.) О. Колесса вбачав у тому, що «автор не вміє віднайти в різнородних на перший погляд проявах різних фаз еволюції того самого літературного стремління», –

а відтак наслідком цього «невміння» стала неспроможність «зв'язати давний період із середнім та новим» [9, с. 6] у єдину національно-літературну тяглість.

Прикметно, що цій «старій школі» у статті 1901 року протиставлено нову наукову методологію, здатну брати до уваги діахронічні еволюційні зміни в літературі (принаймні світоглядного та генологічного характеру), головними адептами якої в О. Колесси визначено І. Франка та М. Грушевського. Першому, згідно з пріоритетами автора статті в ЗНТШ, українська літературознавча медієвістика мала би завдячувати передусім ґрунтовне вивчення, зібрання та представлення апокрифічного матеріалу, який виявився одним із важливих ключів для розуміння сюжеттики та проблематики нашого середньовічного письменства, а також і словесности в найширшому значенні цього поняття. Другого О. Колесса підніс насамперед як дослідника, упорядника й коментатора літописного масиву української літератури різних періодів – ученого, котрий виявив і довів, зокрема, глибинну національну основу історичного світогляду та світорозуміння нашої літописної спадщини. Наголосивши той факт, що «до найзамітніших видань текстів літератури апокрифічної – належать безперечно ті два томи (котрі побачили світ станом на час написання статті О. Колесси. – Н. Ф.) “Апокріфів і легенд з українських рукописів”, які зібрав, впорядкував і пояснив д[окто]р Ів. Франко, – а видадо Наукове Товариство ім. Шевченка» [9, с. 10–11], автор аналізованої студії додатково підвищив оцінку Франкового видання, що, за його словами, «висуває ся [...] на перший плян не лишень в руській але у словянській науці взагалі» [9, с. 11]. У контексті досліджень творів української літописної традиції станом на 1901 рік О. Колесса констатував, що «літопись київська і галицько-волинська чекають ще докладної аналізи історика літератури – що далаб нам безперечно в результаті немало нового материялу до історії староруської белетристики» [9, с. 15]. З позицій літературознавчого аналізу на свого дослідника, за О. Колесою, ще чекали, зокрема, такі «прикмети, які признають південно-руським літописям усі критики», як «зразки чистої поезії, беллетристичний спосіб оповідання, оживленого драматичними діяльогами» [9, с. 34]. Не виключено, що особливі надії автор студії покладав тут на М. Грушевського, який на час написання аналізованої статті вже досить детально дослідив не лише історичну цінність, джерела і текстологію, а й літературні особливості «Повісти временних літ». О. Колесса особливо підкреслив боротьбу М. Грушевського з усталеним мітом (радіше загальносуспільним, аніж фахово науковим) про «Нестора-літописця», адже

«що до питання про автора чи редактора найдавнішої руської літописі, то проф. Грушевський доходить до такого висновку: Нестор, автор Жития Теодосия та “Чтеній” про Бориса і Гліба не міг бути автором літописи, бо для історій подій описаних в його иньших творах, в літописи ужито зовсім иньших джерел» [9, с. 14–15].

Наскільки відомо, до сьогодні ніхто з учених на підставі неспростовних доказів так і не визначив ступеня причетности преподобного Нестора до авторства «Повісти временних літ».

На жаль, розглянутою тут програмною статтею в ЗНТШ – вельми важливою в час її появи й етапною в підсумуванні стану української літературознавчої медієвістики на

межі XIX і XX ст. – здобутки О. Колесси у відповідній галузі гуманітаристики, фактично, обмежилися. Можна згадати ще декілька його публікацій, дотичних до медієвістичної проблематики, проте кожна з них мала відмінний від літературознавчого філологічний ухил: історико-лінгвістичний [10], текстологічний [6; 8] чи фольклористичний [7].

Список використаної літератури

1. *Грушевський М.* Наукова хроніка. Нововидані пам'ятки давнього письменства руського («Слово о погибели Русской земли», «Послание митроп. Клим», Слова – «в субботу сыропустную» и «в неделю всех святых», «Слово на перенесение мощей Бориса и Глеба», «Слово в великую субботу» Кирила Туровського) // Записки Наукового товариства імени Шевченка: видавництво, присвячене науці і письменству українсько-руського народу. Т. V. Львів, 1895. С. 1–18.
2. *Грушевський М.* «Похвала в[еликому] кн[язеві] Витовту», кілька уваг про склад найдавнішої руськолитовської літописи // Записки Наукового товариства імени Шевченка: видавництво, присвячене науці і письменству українсько-руського народу. Т. VIII. Львів, 1895. С. 1–16.
3. *Грушевський М.* Примітки до тексту Галицько-волинської літописи // Записки Наукового товариства імени Шевченка: видавництво, присвячене науці і письменству українсько-руського народу. Т. VIII. Львів, 1895. С. 1–5.
4. *Грушевський М.* [Рец. на публ.] Коцовский В. Исторично-литературные заметки до «Слова о полку Игоревом» (передрук із справоздання гімназії академічної за р. 1893), ст. 42+табл. // Записки Наукового товариства імени Шевченка: видавництво, присвячене науці і письменству українсько-руського народу. Т. V. Львів, 1895. С. 9–11.
5. *Грушевський М.* [Рец. на публ.:] Памятники древнерусской церковно-учительной литературы. С[анктъ-]П[етер]б[ургъ], 1894. Вып. I: содержащий поучения Луки Жидяты, м[итрополита] Иллариона, Ѳеодосія Вел[икого] и Кирила Туровск[ого] // Изд[аніе] журналу Странникъ / под ред. А. И. Пономарева. V + 198 с. // Записки Наукового товариства імени Шевченка: видавництво, присвячене науці і письменству українсько-руського народу. Т. VI. Львів, 1895. С. 3.
6. *Колесса О.* Лаврівські пергаментові листки з XII – XIII в. // Записки Наукового товариства імени Шевченка. Т. LIII. Львів, 1903. С. 1–26 + 3 іл.
7. *Колесса О.* Люнарно-астральний мітологічний сюжет у старинній українській колядці: боротьба гордого молодця з чорним туром. Львів, 1930. 17 с.
8. *Колесса О.* Погляд на історію української мови. Прага, 1921. 43 с.
9. *Колесса О.* Погляд на сучасний стан історичних розслідувань українсько-руської літератури. Найдавніший період. Кілька проблем і дезидератів // Записки Наукового товариства імени Шевченка. Т. XXXIX [Том присвячено пам'яті Олександра Кониського останнього з основателів Товариства імени Шевченка, його почесного й дійсного члена, постійного співробітника «Записок»]. Львів, 1901. С. 1–40.
10. *Колесса О.* [Рец. на публ.] Мочульскій В. Н. Къ истории малорусскаго нарѣчія: Житіє св. Савы Освященнаго по пергаментной рукописи XIII в. Одесса, 1894. 24 с. (Відбиток: Записки Новоросійскаго университета. Т. LXII. С. 383–406) // Записки Наукового товариства імени Шевченка: видавництво, присвячене науці і письменству українсько-руського народу. Т. VII. Львів, 1895. С. 9–19.

11. *Копач І.* [Рец. на публ.] Владиміровъ П. В. Слово о полку Игоревѣ. Кієвъ, 1894. Вып. I. 71 с. (Передрук: Университетскія Извѣстія [кієвскія]) // Записки Наукового товариства імени Шевченка: видавництво, присвячене науці і письменству українсько-руского народу. Т. VII. Львів, 1895. С. 8–9.
12. *Коцовський В.* [Рец. на публ.] Abicht Rudolf. Слово о полку Игоревѣ. Das Lied von der Heerschaar Igorjs. Abdruck der editio princeps, nebst altslovenischer Transscription und Commentar. Leipzig, 1895. 52 S. // Записки Наукового товариства імени Шевченка. Т. X. Львів, 1896. С. 7.
13. *Купчинський О.* Бібліографія фундаментального видання Наукового товариства ім. Шевченка (замість передмови) // Бібліографія «Записок Наукового товариства імени Шевченка». Томи I – CСXL (1892–2000). Львів, 2003. С. 3–30.
14. *Франко І.* Варлаам і Йоасаф, старохристиянський духовний роман і его літературна історія // Записки Наукового товариства імени Шевченка: видавництво, присвячене науці і письменству українсько-руского народу. Т. VIII. Львів, 1895. С. 1–28.
15. *Франко І.* [Рец. на публ.] Бараць Г. М. Слѣды іудейскихъ воззрѣній въ древне-русской письменности. Слово Кирилла-Философа. Одесса, 1894. 52 с. (Відбиток: Лѣтопись Историко-филологическаго общества при Новороссійскомъ университетѣ. Т. IV) // Записки Наукового товариства імени Шевченка. Т. XI. Львів, 1896. С. 2–4.
16. *Ф[ранко] І.* «Слово о полку Игоревѣ» в перекладі Йосифа Левіцького // Записки Наукового товариства імени Шевченка. Т. IX. Львів, 1896. С. 9–12.
17. *Щурат В.* Слово Данила Заточника. Памятка староруської літератури з кінця середніх віків // Записки Наукового товариства імени Шевченка. Т. IX. Львів, 1896. С. 1–28.

References

1. Hrushevskiy, M. (1895). Naukova khronika. Novovydani pamiatky davnoho pysmenstva ruskoho (“Slovo o pohybely Russkoi zemly”, “Poslanye mytrop. Klyma”, Slova – “v subbotu syropustniui” i “v nedeliu vsekh sviatykh”, “Slovo na perenesenye moshchei Borysa i Hleba”, “Slovo v velykuii subbotu” Kyryla Turovskoho). *Zapysky Naukovoho tovarystva imeny Shevchenka: vydavnytstvo, prysviachene nautsi i pysmenstvu ukrayinsko-ruskoho narodu*. T. V. Lviv, Ukraine.
2. Hrushevskiy, M. (1895). “Pokhvala v[elykomu] kn[iazevi] Vytovtu”, kilka uvah pro sklad naidavnishoi ruskolytovskoi litopysy. *Zapysky Naukovoho tovarystva imeny Shevchenka: vydavnytstvo, prysviachene nautsi i pysmenstvu ukrayinsko-ruskoho narodu*. T. VIII. Lviv, Ukraine.
3. Hrushevskiy, M. (1895). Prymitky do tekstu Halytsko-volynskoyi litopysy. *Zapysky Naukovoho tovarystva imeny Shevchenka: vydavnytstvo, prysviachene nautsi i pysmenstvu ukrayinsko-ruskoho narodu*. T. VIII. Lviv, Ukraine.
4. Hrushevskiy, M. (1895). [Rets. na publ.] Kotsovskiy V. Istorychno-literaturnyye zamietki do “Slova o polku Ihorevom” (peredruk iz spravozdannia himnaziyi akademichnoyi za r. 1893), st. 42 tabl. *Zapysky Naukovoho tovarystva imeny Shevchenka: vydavnytstvo, prysviachene nautsi i pysmenstvu ukrayinsko-ruskoho narodu*. T. V. Lviv, Ukraine.
5. Hrushevskiy, M. (1895). [Rets. na publ.:] Pamiatnyky drevnieruskoi tserkovno-uchytelnoi literatury. S[anktʹy]-P[eter]b[urg], 1894. Vyp. I: soderzhashchii poucheniia Luky Zhydiaty,

- m[ytropolyta] Illariona, Θεodosiia Vel[ykoho] i Kyryla Turovsk[oho]. Izd[aniye] zhurnala Strannik / pod red. A. I. Ponomareva. V + 198 s. *Zapysky Naukovoho tovarystva imeny Shevchenka: vydavnytstvo, prysviachene nautsi i pysmenstvu ukrayinsko-ruskoho narodu*. T. VI. Lviv, Ukraine.
6. Kolessa, O. (1903). Lavrivski pergaminovi lystky z XII – XIII v. *Zapysky Naukovoho tovarystva imeny Shevchenka*. T. LIII. Lviv, Ukraine.
  7. Kolessa, O. (1930). Liunarno-astralnyi mitolohichniy siuzhet u starynnii ukrainskii koliadtsi: borotba hordoho molodtsia z chornym turom. Lviv, Ukraine.
  8. Kolessa, O. (1921). Pohliad na istoriyu ukrayinskoyi movy. Praha, Chechia.
  9. Kolessa, O. (1901). Pohliad na suchasnyi stan istorychnykh rozslidiv ukrayinsko-ruskoyi literatury. Naidavniishyi period. Kilka problem i deziderativ. *Zapysky Naukovoho tovarystva imeny Shevchenka*. T. XXXIX [Tom prysviacheno pamiaty Oleksandra Konyskoho, ostannioho z osnovateliv Tovarystva imeny Shevchenka, yoho pochestnoho i diisnoho chlena, postiinoho spivrobitnyka “Zapysok”]. Lviv, Ukraine.
  10. Kolessa, O. (1895). [Rets. na publ.] Mochulskii V. N. K istorii malorusskaho narietchia: Zhytiye sv. Savy Osviashchennaho po perhamentnoi rukopisi XIII v. Odessa, 1894. 24 s. (Vidbytok: *Zapysky Novorossiiskaho universyteta*. T. LXII. S. 383–406). *Zapysky Naukovoho tovarystva imeny Shevchenka: vydavnytstvo, prysviachene nautsi i pysmenstvu ukrayinsko-ruskoho narodu*. T. VII. Lviv, Ukraine.
  11. Kopach, I. (1895). [Rets. na publ.] Vladymirov P. V. Slovo o polku Ihorevie. Kiyev, 1894. Vyp. I. 71 s. (Peredruk: *Universytetskiiia Izviestiiia [kievskiiia]*). *Zapysky Naukovoho tovarystva imeny Shevchenka: vydavnytstvo, prysviachene nautsi i pysmenstvu ukrayinsko-ruskoho narodu*. T. VII. Lviv, Ukraine.
  12. Kotsovskiy, V. (1896). [Rets. na publ.] Abicht Rudolf. Slovo o polku Ihorevie. Das Lied von der Heerschaar Igorjs. Abdruck der editio princeps, nebst altslovenischer Transscription und Commentar. Leipzig, 1895. 52 S. *Zapysky Naukovoho tovarystva imeny Shevchenka*. T. X. Lviv, Ukraine.
  13. Kupchynskiy, O. (2003). Bibliohrafiia fundamentalnoho vydannia Naukovoho tovarystva im. Shevchenka (zamist peredmovy). *Bibliohrafiia “Zapysok Naukovoho tovarystva imeny Shevchenka”*. Tomy I – CCXL (1892–2000). Lviv, Ukraine.
  14. Franko, I. (1895). Varlaam i Yoasaf, starokhrystyianskyi dukhovnyi roman i yeho literaturna istoriia. *Zapysky Naukovoho tovarystva imeny Shevchenka: vydavnytstvo, prysviachene nautsi i pysmenstvu ukrayinsko-ruskoho narodu*. T. VIII. Lviv, Ukraine.
  15. Franko, I. (1896). [Rets. na publ.] Barats H. M. Sliedy iudeiskikh vozzrienii v drevnie-russkoi pismennosti. Slovo Kirilla-Filosofa. Odessa, 1894. 52 s. (Vidbytok: *Lietopis Istoryko-filologicheskaho obshchestva pri Novorossiiskom universitietie*. T. IV). *Zapysky Naukovoho tovarystva imeny Shevchenka*. T. XI. Lviv, Ukraine.
  16. F[ranko]., I. (1896). “Slovo o polku Ihorevie” v perekladi Yosyfa Levitskoho. *Zapysky Naukovoho tovarystva imeny Shevchenka*. T. IX. Lviv, Ukraine.
  17. Shchurat, V. (1896). Slovo Danyla Zatochnyky. Pamiatka staroruskoyi literatury z kintsia serednykh vikiv. *Zapysky Naukovoho tovarystva imeny Shevchenka*. T. IX. Lviv, Ukraine.

Назар Федорак – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури ім. акад. М. Возняка Львівського національного університету імені Івана Франка (вул. Університетська, 1, м. Львів, 79000, Україна).

Nazar Fedorak – Cand. Sc. (Philology), Associate Professor, Acad. M. Vozniak Department of Ukrainian Literature, The Ivan Franko National University of Lviv (1 Universytets'ka Str., 79000, Ukraine).

E-mail: nfedorak@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9243-1515>.

OLEXANDER KOLESSA AS A MEDIEVAL LITERATURE EXPLORER (IN THE PAGES OF “ZAPYSKY NTSH”)

Nazar FEDORAK

The article clarifies the basic literary and medieval views and ideas of O. Kolessa, expressed on the pages of his publications in *Zapysky NTSH* [Proceedings of the Shevchenko Scientific Society]. The study aims at highlighting the specificity of O. Kolessa's research voice through the analysis of literary-theoretical papers on medieval studies where the scholar traced the gradual process of strengthening the “individuality” of the Ukrainian people from the Middle Ages to the early modern period (according to modern terminology); proposed his own division-into-periods pattern for medieval Ukrainian literature. By dint of literary arguments, he fought against Moscovite's appropriation of the Kyivan Rus' book heritage (11th–13th cc.). In his article *A View of the Current State of Historical Research Into Ukrainian-Rus' Literature...*, O. Kolessa contrasted the “old school” of studying “ancient Ukrainian literature” led by O. Ohonovs'kyi against a new scholarly methodology (I. Franko, M. Hrushevs'kyi) capable of taking into account diachronic evolutionary changes in literature. It came to be the key to further development of Ukrainian literary-theoretical Medieval Studies.

The **conclusion** stresses that, regrettably, the programmatic article in the *Zapysky NTSH* [Proceedings of the Shevchenko Scientific Society], which came to be a milestone in the cause of summarizing the state of Ukrainian literary-theoretical Medieval Studies at the turn of the 19th – 20th cc., had, in fact, limited O. Kolessa's achievements as literary-theoretical medieval scholar. On the other hand, he had several more publications related to the set of problems in question, yet those had a different bias, viz. historico-linguistic, textological and folkloristic.

The research employs the techniques of descriptive, cultural-historical, cultural studies and contrastive **methods**.

Keywords: “Zapysky NTSH” [Proceedings of the Shevchenko Scientific Society], literary medieval studies, division into periods, Kyivan Rus' literature, worldview evolution, genealogy.

Стаття надійшла до редколегії: 10.01.2024.

Прийнята до друку: 24.02.2025.